

УДК [330.322+300.341.1]:620.9

І. К. Пентюк, к. е. н., доц.; О. Я. Попов, к. т. н., доц.; О. М. Потетінов**ІНВЕСТИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ У СФЕРІ КЕРУВАННЯ Й УПРАВЛІННЯ
РОЗВИТКОМ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ**

Розглянуто сучасний стан інвестицій та інновацій в енергетичному секторі та запропоновано шляхи вирішення проблеми кредиторської заборгованості по паливно-енергетичному комплексу й створення інвестиційної привабливості енергетичної галузі.

Ключові слова: паливно-енергетичний комплекс, інвестиції, кредиторська заборгованість.

Вступ та постановка проблеми

Основним завданням промислово-інвестиційної політики в умовах ринкової економіки є формування конкурентного виробничого потенціалу на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Українська економіка зберігає досить вагомий потенціал. Так, починаючи з січня 2006 року, намітилася тенденція до зростання внутрішнього валового продукту, головна причина економічного поживлення – прискорення зростання інвестицій. Сума кредитів і позик, одержаних підприємствами України від інвесторів, станом на 01.04.2006р. склала 1014,9 млн. дол. США. Швидкому збільшенню інвестицій сприяло й поновлення державних капіталовкладень.

Ключовими питаннями, подальше вирішення яких має значно поліпшити інвестиційну привабливість секторів національної економіки, є передбачуваність і стабільність законодавчої бази; удосконалення системи оподаткування; підсилення фінансового сектора; продовження регуляторної реформи й лібералізації підприємницької діяльності; лібералізація щодо переміщення товарів і капіталів через кордон і зниження торгових бар'єрів; удосконалення корпоративного управління й захисту прав акціонерів; чітка позиція держави в питаннях прав власності на майно, нерухомість і земельні ресурси; прийняття стратегічного плану заходів з подальшої трансформації власності й збільшення участі приватного сектора в усіх галузях економіки; гармонізація законодавства України з основними принципами, нормами і правилами внутрішнього ринку країн ЄС [1].

Реалізація вказаних заходів планується в рамках роботи з виконання умов проекту „Позика на підтримку політики розвитку” Міжнародного банку реконструкції і розвитку.

Цілком очевидно, що найважливішою складовою дійсного наміру добитися вирішення задач фінансового забезпечення розвитку енергетики України, умовою переведу цієї необхідності в реальну площину можливої реалізації є обов'язковість усвідомлено турботливого, законодавчо визначеного й організаційно послідовного формування інвестиційної привабливості України взагалі і її електроенергетики як базової галузі господарства країни зокрема.

Виклад основного матеріалу

Протягом 2005 – 2006 років продовжувалась фінансове оздоровлення галузей паливно-енергетичного комплексу.

Прийняті закони України, якими:

– встановлено спеціальні механізми погашення заборгованості підприємств паливно-енергетичного комплексу (ПЕК), яка виникла внаслідок неповних розрахунків за спожиті енергоносії (Закон України від 23.06.2005 р. № 2711): проведені взаєморозрахунки по погашенню і списанню заборгованості підприємств ПЕК на загальну суму більше 270,0 млн. дол. США, а також за період з 01.01.2005 р. по 01.07.2006 р. здійснено погашення заборгованості енергопостачальних компаній перед оптовим постачальником на суму

близько 297,0 млн. дол. США;

– встановлена кримінальна відповідальність за розкрадання електроенергії (Закон України від 31.05.2005 р. № 2598);

– визначені основи діяльності у сфері теплопостачання, пов'язані з виробництвом, транспортуванням і споживанням теплової енергії (Закон України від 02.06.2005 р. № 2633).

Прийняті зміни до Закону України „Про електроенергетику” (18.01.2005 р. № 2362-IV) для здійснення заходів, направлених на розвиток конкуренції на оптовому ринку електроенергії й усунення адміністративного втручання в роботу ринку, якими передбачені пропорційна оплата відпущеної в ринок електроенергії, і зміни в Правилах ОРЕ, спрямовані на підвищення конкуренції на ринку.

У листопаді 2007 року Кабінет Міністрів України прийняв рішення про лібералізацію ринку електричної енергії. Уже найближчим часом виробники струму зможуть відмовитись від послуг ДП „Енергоринок” і перейти на прямі двосторонні контракти.

За дорученням уряду Мінпаливенерго і НКРЕ до 2011 р. має бути створена біржа з торгівлі електроенергією, а до 2015 р. Буде впроваджено практику укладання двосторонніх договорів.

Протягом 2008 року НКРЕ необхідно затвердити правила функціонування ринку, реєстрації і обліку двосторонніх договорів, балансування обсягів електроенергії, забезпечення договірних гарантій і комерційного обліку електроенергії. Планується також прийняття Кодексу магістральних і розподільчих мереж України. Фізичні особи, як і сьогодні, будуть купувати струм в обленерго. Екс-голова НКРЕ, а з лютого 2008 року голова правління „Київенерго” Сергій Тітенко говорить, що реформування енергетичного ринку передбачає поступову відмову генерації від послуг ДП „Енергоринок” і перехід на продаж виробленої енергії за прямими контрактами із споживачами. За його словами, у відповідності до затверджених документів уже з 2009 року кожна генеруюча компанія зможе продавати напряму 5% від виробленого нею струму. У 2010 році за прямими контрактами можна реалізувати близько 50% енергії, а до 2011 р. ринок буде повністю лібералізовано [2].

Також підготовлено проект Стратегії гармонізації внутрішнього енергетичного ринку України з внутрішнім енергетичним ринком країн ЄС. Цей документ зумовлює розробку механізму поступової адаптації законодавства в цьому секторі економіки до законів, норм і правил внутрішнього енергетичного ринку ЄС, а також визначення напрямку подальшого інвестиційного розвитку галузі.

В останньому дослідженні „Перешкоди для інвестицій в Україну”, підготовленому Європейською бізнес-асоціацією (ЕВА), говориться, що зростання іноземних інвестицій в Україну стримують п'ять основних факторів: бюрократія, громіздка дозвільна система, невизначеність у сфері прав на нерухомість і землю, недостатня незалежність судової системи, нестабільність законодавства [3].

Порівняємо структуру інвестицій в електроенергетичну галузь в Росії та в Україні. На рис. 1 приведена у вигляді діаграми структура інвестицій в Росії.

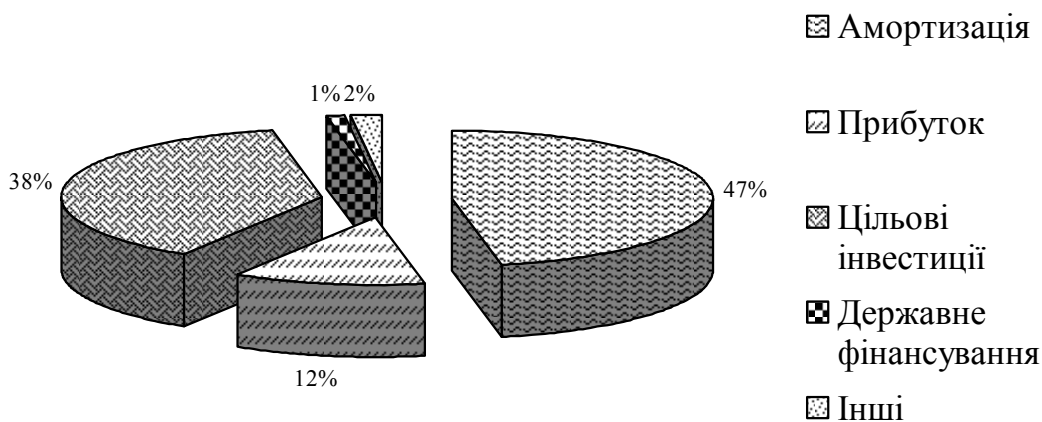

Рис. 1. Структура інвестицій в електроенергетичну галузь в Росії

На рис. 2 приведена аналогічна діаграма для електроенергетики України. З цієї діаграми видно, що в Україні відсутнє державне фінансування електроенергетичної галузі. Основою відтворення основних фондів енергопідприємств є амортизаційні відрахування. Необхідно врахувати, що в 90-ті роки інфляція практично знецінила всі основні фонди, тому амортизаційні відрахування були мізерними. Цільові інвестиції та державне фінансування були відсутні. Отже, майже десять років обладнання не оновлювалося, що призвело до вкрай складного становища, яке можна оцінити за даними, приведеними в таблиці 1.

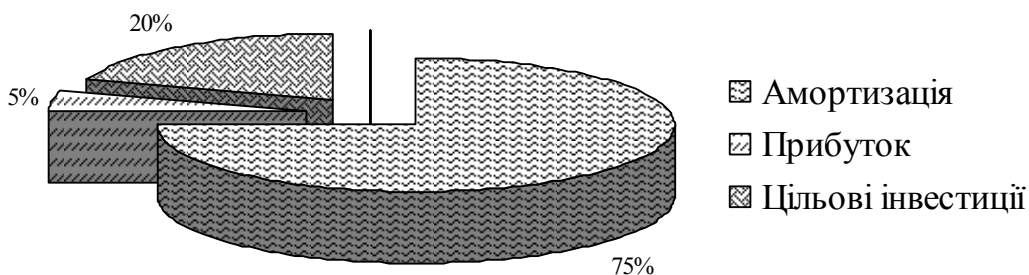

Рис. 2. Структура інвестицій в електроенергетичну галузь в Україні

Таблиця 1

Вікова структура виробничого обладнання в електроенергетиці (в %)

Вік обладнання на початок року, років	1996 р.	2001 р.	2007 р.
До 5	10,1	4,7	4,9
6 – 10	29,8	10,6	9,8
11 – 15	21,9	25,5	21,3
16 – 20	15,0	21,0	26,4
Більше 20	23,2	38,2	37,6
Середній вік	14,25	18,7	19,7

З таблиці видно, що обладнання застаріває. Потрібно все більше коштів для його відновлення. Без доволі великих інвестицій цю проблему вирішити практично неможливо.

Інноваційні кошти сьогодні складають 11,4 % собівартості передачі електроенергії. Для порівняння, у 80-их роках минулого століття вони склали 70%. Загалом величина всіх інвестиційних складових (рис. 2) на відновлення обладнання розподільчих мереж близько 1 копійки з кожної реалізованої споживачеві кіловат-години електроенергії. Для нормалізації ситуації в розподільчих мережах України величину інноваційних відрахувань треба збільшити в 6 – 7 разів.

Необхідно кваліфіковано і професійно створювати систему законодавчого забезпечення результативності інвестицій та інновацій. Особливо важлива визначеність правил гри в такій галузі, як електроенергетика, яка є базою життєзабезпечення суспільства і розвитку його економіки. Енергетика – дуже інертна галузь, інвестиції в енергетичні активи – це довгострокові інвестиції, у них тривалі строки повернення (до 30 – 50 років). Тому стратегічні інвестори приходять тільки тоді й туди, де:

А. Вони бачать загальну стабільність у країні й мають чіткі гарантії справедливості держави. Для цього потрібні Закон, дієва судова система, стабільно зростаюча економіка й викоринення корупції.

Б. Інвестору напряду гарантується одержання зумовленого прибутку на вкладені кошти. Йдеться про крапельні інвестиції в підприємства енергетики, залучені на принципах проектного фінансування. Такі проекти реалізуються на основі твердих контрактів на відбір електроенергії споживачем (Power Purchase Agreement). Вигідні вони і для інвестора, і для конкретного енергетичного проекту, і для споживача, і для держави.

В. Стратегічні інвестори розуміють, як побудовано ринок, які на ньому правила гри і як формується ціна на продукцію. Тут справа навіть не в тому, щоб цей ринок був побудований правильно і ефективно чи працював без помилок. Для того, аби прийшов іноземний інвестор, потрібно щоб ринок був зрозумілим іноземцю, який звик у себе на батьківщині до певних моделей ринку і до певних правил гри.

Інвестор готовий вкладати кошти в тому разі, коли термін окупності капіталовкладень не перевищує значення, що визначається за виразом:

$$T < \frac{1}{E},$$

де T – термін окупності капіталовкладень; E – дисконт-коефіцієнт, який приймається таким, що дорівнює банківському відсотку (у світовій економіці $E = 0,1 \dots 0,15$).

Наявні терміни окупності капіталовкладень не можуть задовільнити інвестора. Їхнє скорочення можливе за рахунок підвищення рентабельності енергетичного виробництва:

$$R = \frac{\Pi}{K} \times 100\%,$$

де R – рентабельність виробництва; Π – чистий прибуток; K – капіталовкладення.

Підвищення рентабельності можливе за рахунок встановлення підвищених обґрунтованих тарифів і зниження собівартості виробництва й передачі електроенергії. На жаль собівартість виробництва електроенергії постійно зростає через зростання ціни на паливо як для теплових, так і атомних електростанцій. Важливе значення для зниження собівартості передачі енергії має величина втрат під час її транспортування. Сьогодні вони особливо великі в розподільчих мережах, на їхнє зниження необхідно звернути увагу в першу чергу.

Формами підтримки інвесторів і підприємств, які реалізують інвестиційні проекти як вітчизняних, так і іноземних, можуть бути: надання державних гарантій бюджету по інвестиційним проектам; зниження ставок чи звільнення від податків, що підлягають

зарахуванню в бюджеті (звільнення від податку частини прибутку, направленої на інвестиції в основний капітал, ПДВ та ін.); надання за рахунок коштів бюджету субсидій для компенсації частини відсоткової ставки за банківськими кредитами, одержаними на реалізацію інвестиційного проекту, субсидій по лізинговим платежам чи інвестиційно податкового кредиту; виділення цільових коштів бюджету для фінансування інвестиційних проектів чи звільнення суб'єктів інвестиційної діяльності від орендної плати під час оренди земельних ділянок і використання майна, що перебувають у державній власності, тощо. В якості інструментів залучення можуть використовуватися гарантійні контракти, участь у капіталі, довгострокове ціноутворення й багато іншого.

У світовій практиці накопичено багатий позитивний досвід у цій сфері, головне, дійсно захотіти ним скористуватися.

Висновки й узагальнення

Для вирішення проблеми кредиторської заборгованості по ПЕК і створення інвестиційної й інноваційної привабливості енергетичної галузі необхідно:

Здійснення подальшого переходу від діючої моделі ОРЕ до повномасштабного конкурентного ринку електроенергії – ринку двосторонніх контрактів з балансуєчим ринком, який забезпечує узгодження попиту й пропозиції на позаконтрактні обсяги електроенергії.

Удосконалення питань ціноутворення (підвищення тарифів для всіх категорій споживачів, скасування цінових пільг, коли ці пільги не мають певного джерела фінансування, і ретроспективне повернення збитків енергопостачальних компаній через існування подібних тарифів).

Збереження позитивної динаміки в оплаті за спожиту електричну і теплову енергію, а також внесення змін до Закону України „Про питну воду і питне водопостачання” (дозволить досягти максимально повної оплати за електроенергію підприємствами водопостачання і водовідведення).

Відміна перехресного субсидування одних категорій споживачів за рахунок інших.

Ліквідація перешкод на шляху реформування відносин власності, що буде сприяти активізації процесів приватизації в енергетиці.

Скорочення терміну окупності капіталовкладень.

Бракує нових фундаментальних знань про суть, призначення й структуру енергетики, закономірності й особливості її розвитку на початку ХХІ століття.

Зазначені нові знання потрібні для створення світоглядних і методичних основ енергетичної політики, а також для формування системи керування розвитком енергетики в цілому та підготовкою відповідних фахівців.

Для здійснення таких заходів потрібні інвестиції інноваційного спрямування й інтелектуального характеру.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Тертичка В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні. – К.: Основи, 2002.-751с.
2. Інформаційно-аналітичне дослідження стану паливно-енергетичного комплексу України. – Київ: НТСЕ та ЕУ., 2007.- №334.-с.23-24.
3. Енергетика: проблеми та перспективи.-Київ: НТСЕУ, ОЕП „ГРІФРЕ”, 2007.-№4.-с.76.

Пентюк Ірина Костянтинівна – к. е. н, доцент фінансовий директор ВАТ „АК Вінницяобленерго”.

Потетінов Олександр Михайлович – економіст, ВАТ „АК Вінницяобленерго”.

Попов Олександр Якович – к. т. н, доцент кафедри електричних станцій та систем. Вінницький національний технічний університет.